

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ТЛІ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

В.С. Чорний

*доктор філософських наук, професор, полковник,
начальник кафедри морально-психологічного забезпечення
діяльності військ
Національного університету оборони України
імені І. Черняхівського*

Постановка проблеми. Полеміка довкола перспективи розвитку українського суспільства з різною інтенсивністю триває протягом усього періоду незалежного існування нашої держави. Особливо вона посилилася тепер у зв'язку з цілою низкою гучних подій. А загалом в Україні за майже три з половиною роки значно зросла кількість протестних акцій – з 2305 виступів у 2010 р. до 3636 у 2012 р., так само як їхні географія та радикалізм [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на вищезазначене, велика кількість науковців, у тому числі й правознавців, політиків та політологів намагається дати відповіді на питання, які висуває існуюча українська соціальна реальність. Проте, на жаль, відповіді як не було, так і немає: хоча окремі погляди заслуговують на увагу, але й вони носять переважно інтуїтивний характер. У решті ж досліджень зазвичай неадекватно відображаються сутнісні характеристики українського соціуму та процеси, які в ньому відбуваються. Така ситуація склалася, насамперед через те, що, як зазначає М. Михальченко, «в Україні вогник теоретичної думки в сфері суспільних наук ледь-ледь жевріє» [2, с. 8]. І це в той час, коли українська держава потребує науково обґрунтованих підходів до модернізації усіх ланок суспільного життя!

Таким чином, на сучасному етапі особливо важливого значення набувають теоретичні засади дослідження напрямів модернізації українського суспільства. Саме тому метою даної статті є спроба розкрити основні ознаки української держави і на підставі аналогії та моделювання визначити можливі напрями її розвитку.

Основні результати дослідження. Основна помилка дослідників українського суспільства полягає в тому, що характеризуючи Україну часів бездержавного минулого, вони використовують ознаки, які стосуються її опосередковано. А це призводить до розробки хибних рекомендацій щодо напрямів її модернізації, а також до запозичення досвіду країн, який об'єктивно унемож-

ливлює позитивні зрушення в нашій державі. Наприклад, якщо застосовувати до України таку ознаку, як «посттоталітарна», то її можна ставити в один ряд з Іспанією, Італією, Німеччиною та ін. Якщо ж розглядати «посткомуністичну», «постсоціалістичну», «пострадянську» ознаки, то Україну можна порівнювати з Російською Федерацією, Сербією, Чехією або Угорщиною.

Проте в обох випадках порівняння є некоректними, оскільки до грудня 1991 р. Україна була складовою частиною держави, яка характеризувалася певною сукупністю ознак, зокрема й таких як радянська, комуністична, соціалістична, тоталітарна тощо. Виходячи з того, що зазначені ознаки формувалися за межами нашої держави і були нав'язані їй ззовні, їхнє використання для характеристики сучасної України є некоректним (викликало б неприховане здивування, якби колишні колонії країн так званої західної демократії, а це переважно азійські та африканські держави, характеризували себе як «постдемократичні»).

Таким чином, вищенаведені ознаки не можуть бути головними для характеристики нашої держави. Завдання полягає у тому, щоб вичленити ознаку, яка б адекватно відображала стан політичного суверенітету України (суспільства) до і після проголошення політичної незалежності.

Зважаючи на вищезазначене вважаємо, що найбільш об'єктивною характеристикою минулого і сучасного стану України є такі традиційні поняття, як «постколоніальна держава» або «нова незалежна держава» (для суспільства – «постколоніальне»), що вже закріпилися у науковій думці і не потребують подальшого уточнення змісту. Крім того, поширеними є поняття «транзитивні суспільства» та «країни, що розвиваються». Застосування наведених понять кардинально змінює ситуацію, оскільки дає сучасній Україні чітку та прозору характеристику, відштовхуючись від якої можна будувати перспективні плани модернізації українського суспільства та усувати перешкоди, які виникають на цьому шляху. Разом з тим, відкриваються широкі можливості звертатися до суспільно-історичної практики нових незалежних держав, яких більше ста, з метою запозичення позитивного досвіду державного будівництва та уникнення їхніх помилок. При цьому доречно відзначити, що на думку В. Гюсле, країни, які розвиваються, самі по собі є філософською проблемою [3, с. 145–153]. Це пов'язано з особливостями розвитку їхніх суспільств.

Постколоніальне суспільство – це особливий тип суспільства. Воно фактично є антиподом «громадянського суспільства», яке виникло на певному етапі історичної генези західної цивілізації. Передумовами розвитку громадянського суспільства є ринкова економіка з властивою їй багатоманітністю форм власності, множинністю незалежних політичних сил та партій, недирижовано сформованою громадською думкою, і найголовніше – вільною особистістю з розвиненим почуттям власної гідності [4, с. 79]. Крім того, громадянське суспільство – це не тільки емансиповане від держави суспільство, це ще й чітко структуроване суспільство.

У суспільствах нових незалежних держав перелічені вище якості відсутні взагалі або перебувають у зародковому стані. У цих країнах ухвалюються нові закони, отримують владу раніше заборонені організації, партії і рухи,

встановлюються соціально-економічні та політичні правила поведінки, ухвалюються конституції – іншими словами, відбувається закріплення норм і вимог, які в майбутньому можуть стати засадами для створення демократичної правової держави. Суспільно-політичне життя у самостійній формі тільки налагоджується. Все перебуває в процесі становлення, руху, пошуків та змін.

Неструктурованість, наявність архаїчних нашарувань та інші вади, притаманні постколоніальним суспільствам, негативно позначаються на взаємодії соціальних інститутів із соціальним середовищем. Як відомо, підґрунтям взаємодії соціального інституту з соціальним середовищем є реалізація головної функції соціального інституту – задоволення конкретних соціальних потреб. Проте соціально-політичні процеси у нових незалежних державах настільки динамічні, що нерідко виникає ситуація, коли швидкоплинні соціальні потреби не знаходять адекватної реакції у структурах та функціях відповідних соціальних інститутів, які, до речі, теж перебувають у стадії формування. Наслідками такої невідповідності у діяльності того чи того соціального інституту є так звані дисфункції. Ці явища проявляються як у зовнішній сфері, так би мовити, формальній (організаційній), так і у змісті їхньої діяльності.

Ознаками зовнішніх дисфункцій соціальних інститутів постколоніальних держав є брак підготовлених кадрів та матеріальних засобів, організаційне безладдя тощо. Зі змістовного погляду дисфункції соціальних інститутів зазначених країн проявляються у невизначеності мети та функцій їхнього існування, у зв'язку з чим знижується їхній соціальний престиж та авторитет, піддається сумніву легітимність тощо.

Явища соціальних дисфункцій посилюються такою поширеною проблемою постколоніальних країн, як недотримання принципу деперсоналізації, який означає, що питома вага забезпечення функцій соціальних інститутів не залежить від суб'єктивних характеристик окремих «сильних» особистостей, або сімейно-кланових угруповань, які виконують покладені на них завдання. Втрата цього принципу призводить до того, що соціальний інститут перестає діяти відповідно до потреб суспільства та визначеної мети, змінюючи свої функції залежно від інтересів окремих осіб, або зазначених угруповань [5, с. 58].

Поступово соціальний інститут дедалі менше орієнтується на досягнення головної мети свого існування – забезпечення конкретних соціальних потреб. При цьому складається ситуація, за якої незадоволені соціальні потреби (як наслідок дисфункцій соціальних інститутів) викликають до життя нормативно нерегульовані різновиди діяльності, покликані компенсувати дисфункції легітимних інститутів, але вже за рахунок порушення існуючих соціальних норм (у тому числі й правових). Наприклад, дисфункції окремих економічних та правоохоронних інститутів стимулюють такі поширені у постколоніальних країнах соціальні явища, як корупція, хабарництво, казнокрадство, клановість (сімейна або регіональна), кумівство, протекціонізм за ознакою етнічного походження, конфесійної належності, спорідненості або земляцтва тощо. Крім того, наростаючі дисфункції соціальних інститутів викликають спонтанні збурення соціального середовища, яке, таким чином,

намагається реагувати на неспроможність соціального інституту забезпечувати необхідні соціальні потреби.

Серед інших характеристик суспільно-політичного розвитку нових незалежних держав вирізняються такі як: надзвичайно велика роль виконавчої влади; слабкість опозиції; значна залежність партій, громадських організацій та профспілок від держави та бізнесу; відносна соціальна пасивність широких верств населення; відсутність або слабкість політичних організацій провідних прошарків суспільства; істотна роль окремих особистостей на ключових партійно-державних посадах; нерозвиненість електронних засобів масової інформації, зазвичай монополізованих керівною верхівкою та наближеними до неї скоробагачками, капітал яких переважно має кримінальне походження; велика залежність держави від міжнародних фінансових організацій та колишньої метрополії тощо.

За таких умов домінуючою силою держави є представники того прошарку, який має відносну автономію від усіх укладів, тобто бюрократія – цивільна та/або військова [6, с. 277]. З часом саме ця соціальна група бере на себе відповідальність за те, що відбувається у новій незалежній державі, та перспективи її подальшого розвитку. На нашу думку, це і є початком реальної модернізації постколоніальних суспільств та головною ознакою незворотності суверенного існування новоствореної держави.

На сьогодні у світі існує більше ста нових незалежних країн. Якщо розглянути історію кожної з них, то неважко побачити певні закономірності їхнього розвитку, які виділяють ці держави в окрему велику групу. Для більшої наочності розглянемо найбільш типові випадки з історії розвитку постколоніальних країн різних континентів.

У Європі досить яскравим прикладом зазначеного є досвід Польщі. Після отримання незалежності внаслідок розпаду Російської імперії у ній запанувала глибока соціально-політична криза. Задля виходу з неї Установчий сейм у 1921 р. прийняв другу за рахунком конституцію, яка носила ліберально-демократичний характер. Проте прийняття нової конституції не дало бажаних наслідків – соціально-економічне становище Польщі продовжувало погіршуватися, інфляція досягла небачених розмірів: долар, який у кінці 1919 р. дорівнював 119 польським маркам, у жовтні 1923 р. вже коштував 1675 тис. марок. Як у калейдоскопі змінювалися уряди та прем'єри. Країну періодично охоплювали масові страйки, проти яких застосовувалися, зокрема, і збройні сили.

Стабілізація, яка розпочалася у 1924 р., носила тимчасовий та нетривалий характер. Промислове виробництво продовжувало скорочуватися. Фінансове становище держави безперервно погіршувалося, прямі податки покривали лише 8 % державних витрат, переважна частина яких припадала на утримання величезного бюрократичного апарату. Інфляція набирала катастрофічного характеру – лише за перший тиждень 1924 р. біржовий курс долара піднявся з 6,5 млн. польських марок до 11,5 млн. З кожним днем зростала вартість життя, збільшувалася кількість безробітних, розорялися дрібні торговці та ремісники.

Для того, щоб стабілізувати ситуацію, необхідно було до певної міри оздоровити економіку і насамперед вгамувати шалену інфляцію. З цією метою

сейм надав кабінету міністрів надзвичайні повноваження, спираючись на які, уряд підготував фінансову реформу. З 1 травня 1924 р. до обігу запроваджувався злотий, який прирівнювався до одного швейцарського франка і до 1800 тис. колишніх польських марок. Але стабілізація валюти була несталою і не призвела до ліквідації застою у промисловості та торгівлі. Невдалими виявилися заходи щодо захисту вітчизняного виробництва, яке не витримувало за нових умов конкуренції з іноземними товарами. Шукаючи виходу з кризової ситуації, уряд укладав угоди на все нові та нові позики за кордоном, але це не сприяло позитивним змінам, а лише збільшувало зовнішній борг держави, оскільки отримані гроші від міжнародних фінансових організацій зазвичай проїдалися та розкрадалися.

Соціально-економічне становище Польщі ставало дедалі важчим. Курс золотого неухильно падав. Зовнішніми ознаками дисфункцій державних органів були оргії хабарництва, корупції та казнокрадства, безперервні урядові кризи, постійні чвари різних політичних угруповань у стінах парламенту та за його межами. Й. Сталін досить влучно охарактеризував обстановку, що склалася у Польщі влітку 1926 р.: «...польська держава вступила у фазу цілковитого розпаду. Фінанси летять в трубу. Злотий падає. Промисловість паралізована... А вгорі, у колах близьких до керівних верств, панує вакханалія крадіжок, як кажуть про це, зовсім не церемонячись, представники усіх і всяких сеймових фракцій» [7, с. 357].

Вирішальну роль у врятуванні Польщі від хаосу та можливого розпаду і втрати незалежності відіграли військовики. У середині травня 1926 р. вони здійснили державний переворот, підтриманий широкими верствами населення, яке тривалий час прагнуло до наведення ладу, а силу, спроможну на це, бачили в особі військовиків. Після зміни влади в економіці країни почалася певна стабілізація. Позики, одержані від іноземних держав, допомогли військовому режиму зміцнити своє становище. У серпні 1926 р. була проведена часткова зміна конституції, нова редакція якої збільшила владу президента та обмежила права законодавчих органів. Своє існування військовий режим припинив разом з польською державою, яка була окупована Німеччиною.

Не менш показовим є суспільно-історичний досвід такої азіатської країни, як Пакистан, що утворився на уламках Британської імперії. Пакистанська армія, яка раніше була частиною колишньої британської, на початку державотворення була вірною традиціям відданості та повного підпорядкування цивільній владі. Проте ситуація, що складалася в країні, підштовхувала її до рішучих дій. Так, зокрема, за сім років – з 1951 по 1958 р. – змінилося сім урядів. Дрібні парламентські партії були неспроможні вирішити жодної серйозної проблеми. На тлі неухильної деградації соціально-економічного та політичного життя, зростання корупції, хабарництва, гризотні політиканів тощо, тільки армія вигідно відрізнялася своєю монолітністю та непричетністю до скандалів та чвар.

Коли військовики переконалися у тому, що існуючий парламентський псевдомократичний режим повністю вичерпав себе, завівши країну до глухого кута, а незадоволений народ погрожував соціальним вибухом, вони рішу-

че пішли на зміну цього режиму іншим, не представницьким, проте спроможним запобігти соціальній дезорганізації та руйнуванню держави загалом.

Таким чином, у жовтні 1958 р. у Пакистані відбувся військовий переворот. Характеризуючи цю подію, генерал Мукім-хан згодом писав: «Армія була впевнена у тому, що як тільки громадськість дізнається, що вона взяла на себе контроль, незаконно буде покладено край. Пакистанці поважають тверді дії, якщо вони здійснюються чесно та неупереджено» [8, с. 184]. У цьому була значна частка правди, що й підтвердили незалежні аналітики. Так, зокрема, американський соціолог Дж. Міттельмен позитивно оцінюючи діяльність першого військового режиму Пакистану, зазначав, що під час правління генералів М. Айюб-хана та М. Ях'я-хана в Пакистані спостерігалось певне економічне зростання.

Про те, що проблеми постколоніальних країн в загальних рисах є універсальними незалежно від географічного розташування, культури, традицій та менталітету, свідчить досвід такої африканської країни, як Нігерія. У новорічну ніч 1984 р. військовики черговий раз повернулися до влади. Журнал «Foreign Affairs» так прокоментував цю подію: «Цивільне керівництво, діючи грубо та безпардонно, не справилося з господарськими проблемами і значно збільшило тягар, що ліг на плечі населення як наслідок світового економічного спаду. Падіння прибутків від нафти призвело до різкого скорочення імпорту, особливо споживчих товарів, і сировини для промисловості. Внаслідок цього заводи працювали не на повну потужність, десятки тисяч людей залишилися без роботи... ціни на основні продукти харчування та товари широкого вжитку стрімко зростали...» [9, с. 123].

Другою причиною була корупція та хабарництво. Один скандал передавав іншому: то безслідно зникали мільйони найра (грошова одиниця Нігерії), які були виділені на імпорتنі ліцензії, то зі складів Національної компанії з постачання «випарувалися» будматеріали на мільйонні суми, то раптом з'ясувалося, що державним органом, який обговорював питання стосовно продовження монопольного контракту зі швейцарською фірмою, були отримані великі хабарі, то виявилось, що до 50 млн. найра щомісячно йшло на оплату «мертвих душ», тобто робочої сили, якої в дійсності не існувало, то загадкові пожежі знищували установи, які «прогриміли» на всю країну у зв'язку з виявленими зловживаннями, при цьому всі документальні докази згорали дотла.

За неофіційними підрахунками західних дипломатів та економістів, вищі урядовці другої республіки вивезли за кордон цілі багатства – у загальному підсумку на суму від п'яти до семи млрд. доларів. Таке безсоромне збагачення еліти на тлі економічного зубожіння мас не могло не спровокувати зростаючого невдоволення. Американський журнал «The Nation» ще у квітні 1982 р. писав: «Вузькими вуличками розбухлих міст «Мерседеси» прокладають собі шлях повз смітники, які ніхто не прибирає, бляшані халупи та піраміди покиді. Бізнесмени та політики у шовкових костюмах та імпортних черевиках крокують повз жебраків і безпритульних. Заздрість та прикрість неблаганно накопичується у зловісних натовпах безробітної міської молоді» [8, с. 132].

У 1983 р. в багатьох провінціях пройшли страйки вчителів, яким майже по півроку не виплачували зарплату. З тієї ж причини страйкували державні службовці. У деяких районах більше року були закриті школи. У лікарнях не було ліків, почастишали перебої водопостачання та електроенергії. Все активніше висловлювали незадоволення профспілки. У цьому ж році відбулися вибори, про які відверто говорили, що вони були сфальсифіковані партією влади. Після оприлюднення підсумків виборів спалахнули заворушення, внаслідок яких більше ста осіб загинуло, а матеріальні збитки сягнули 100 млн. доларів. Стало очевидним, що економіка може зруйнуватися остаточно, рівень життя знизився до найнижчої позначки. Настрій у суспільстві, як писав журнал «West Africa», був такий: «хто завгодно, аби не ці політикани» [8, с. 137]. Ґрунт для перевороту визрів на сто відсотків. І військовики чітко відчули настрої суспільства.

Переворот здійснила група офіцерів на чолі з генералом М. Бухарі, який у новорічному зверненні до народу заявив: «Корумповане, неспроможне та безвідповідальне керівництво... стало джерелом аморальної та непристойної поведінки, яка поширилася у нашому суспільстві. Співвітчизники нігерійці, за велінням совісті ми втрутилися нарешті, для того, щоб врятувати цю країну від неминучого краху» [8, с. 144].

Громадськість зустріла переворот з ентузіазмом тому, що глибоко розчарувалася правлінням цивільних політиканів та перейнялася відразу до псевдодемократії. Усі політичні сили країни втратили авторитет – крім армії, яка, незважаючи на труднощі перехідного періоду, зберегла його. І перші кроки військового уряду виправдали надії нації: було «вичищено» багатьох вищих чиновників держапарату, поліції та митниці; встановлено нові порядки видачі ліцензій на імпорт; суворо контролювалася та спрямовувалася у найнеобхідніші галузі економіки іноземна валюта, розпочалася широка кампанія за трудову дисципліну, чесне та добросовісне ставлення до праці.

Таким чином, як показує досвід окремих постколоніальних країн з різних частин світу, військовики поклали край негативним соціальним тенденціям, обмеживши інтереси компрадорської буржуазії та бюрократичного апарату, які були зацікавлені у створенні вигідної для них системи представницької, парламентської демократії «західного типу». Оскільки те, що пустило коріння у розвинених країнах світу, не приживається так швидко у нових незалежних країнах, які переживають болісний процес первинного накопичення капіталу, політичної інституалізації та соціальної структуризації.

Незацікавленість у поступальному та системному розвитку вітчизняної економіки, розрахованому на довготривалу перспективу, прагнення «товкти гарячі гроші», жити одним днем за принципом «після нас хоч потоп» неминуче призводить до того, що у кожную взятую хвилину переважають кон'юнктурні інтереси, виникає схильність «хитрувати» та уривати якнайшвидше і якнайбільше, що тільки можна і де тільки можна. Тому цілком природно, що за таких умов відкриваються небачені можливості для зловживань, всюдисущої корупції, хабарництва, протекціонізму тощо.

Згодом така поведінка переноситься зі сфери економіки до сфери політики, що відтепер розглядається як найважливіший чинник збереження та

примноження статків, нажитих «непосильною працею», отримання різноманітних преференцій та імунітету від кримінальних переслідувань. Відбувається неприродне поєднання політики та бізнесу, межа між якими повністю стирається. За таких умов у постколоніальних країнах нерідко складається ситуація, коли відсторонення від влади злочинної верхівки, яка безсоромно підтасовує вибори, усуваючи в будь-який спосіб політичних конкурентів, демократичним шляхом практично неможливе, оскільки цивільні політики опанували «досвід» політичного шахрайства не менше, ніж фінансові махінації. З цього глухого кута можливі лише два виходи: або стихійні заворушення люмпенізованих верств суспільства з непередбачуваними наслідками (яких, до речі, боїться не тільки панівна верхівка, але й середні прошарки та пов'язаний з ними офіцерський корпус), або військовий переворот, який тому є природним та логічним, а в більшості випадків навіть єдиним виходом.

У постколоніальних країнах, які виникають за умов відносно мирного розпаду імперій, трансформація суспільств може відбуватися двома способами: стрибкоподібною, якісною зміною системи соціальних інститутів, державних органів та суспільних відносин, тобто за допомогою радикальних засобів; або поступовим перетворенням колоніальної влади на національну під тиском зовнішніх та внутрішніх обставин.

Соціальні передумови розпаду Радянського Союзу, який протікав відносно мирним шляхом, сприяли еволюційному шляху розвитку українського суспільства. Тому на початку незалежного існування суспільні зміни були настільки незначними, що цей період можна охарактеризувати як консервативний. Важко заперечувати позитивний момент таких повільних, часткових перетворень у політичній та соціально-економічній сферах. Це дозволяє певною мірою стабілізувати суспільство на перехідному етапі, коли більшість соціальних інститутів і державних структур перебувають у політичному русі, а їхня більшість не сформована взагалі. Водночас така консервативна позиція не враховує динамізму політичної та соціально-економічної ситуації, необхідності якнайшвидшого розв'язання внутрішніх суспільних проблем, катастрофічного зниження авторитету влади, попередження дисфункцій соціальних інститутів тощо.

Аналіз суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні у контексті суспільно-історичного розвитку постколоніальних держав свідчить, що процес реальної модернізації українського суспільства не виправдано затягнувся [10]. Як зазначає М. Михальченко, програма ринкових перетворень в Україні протягом її незалежного існування здійснювалася безсистемно та непослідовно. Концепція різкого, обвального послаблення ролі держави під час модернізації українського суспільства, звуження її лише до напрацювання «правил гри» виявилася помилковою [2, с. 138]. Все це за старою радянською традицією відбувалося без активної участі опозиції, яка насправді є формальною, не маючи реальної програми виводу держави із кризи. Найхарактернішою ж особливістю української влади впродовж останніх десятиліть є повна відсутність прагнення до справжнього оновлення. Проте, саме здатність до оновлення, на думку Ф. Фукуями, є джерелом величі будь-якої держави [11].

Ситуація невизначеності з формою державного правління означає лише одне – відсутність відпрацьованого механізму утримання та передачі влади керівною верхівкою, неврегульованість її статусу та легітимності існування. Звідси й брак політичної волі до початку справжніх реформ та зволікання з будь-якими радикальними змінами у державному механізмі та соціальних інститутах [10]. Внаслідок цього реальні кроки щодо модернізації суспільства підміняються їхньою імітацією, а то й взагалі дискредитуються соціальним популізмом, пов'язаним з перманентними виборами та бажанням за будь-яку ціну утриматися при владі. Як тут не згадати У. Черчіля, який вважав, що політик орієнтується на наступні вибори, а державний діяч – на наступні покоління. Вочевидь, що це більш ніж справедливо стосовно нашої держави, реальні перетворення в якій, зважаючи на два десятиліття незалежного існування, так і не розпочалися.

Зазначені чинники постійно генерують дисфункції соціальних інститутів українського суспільства, які ще більше поглиблюють соціальну кризу в державі. А це, у свою чергу, несе в собі потенційну загрозу соціальної дезорганізації, наслідком якої можуть бути або військово-політична інтервенція, або втрата політичного суверенітету над частиною території чи усією країною загалом. Як вважає відомий український політик та економіст В. Сулов, «За Конституцією Україна – соціальна держава, а за реальною сутністю – кланово-олігархічна» [12]. «У нас є незалежні профспілки? – запитує він, – Ні, вони нічиїх прав не відстоюють. У нас є партії ідеологічного типу, засновані на відстоюванні певних ідей? Ні, у нас бізнес-партії. Незалежні суди, якщо і зустрічаються, то надзвичайно рідко. Ми поступово рухаємося до серйозного соціального потрясіння, соціальної відсічі знизу, яка практично неминуча, оскільки влада сама себе обмежити не в змозі» [12].

Висновок. Таким чином, українське суспільство, яке перебуває на шляху до свого якісно нового стану, потребує цілісної концепції модернізації усіх сфер життєдіяльності. Реалізація цієї вимоги зумовлює зміст та спрямованість головних засад та першочергових завдань його оновлення.

Насамперед реформування повинне здійснюватися одночасно в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. У політичній сфері: з одного боку – поширення реальної демократії, на противагу псевдодемократії, яка характерна сучасній Україні, а з іншого – збільшення централізації, посилення виконавчої влади і загалом держави з радикальним реформуванням законодавчої та судової влади.

У безпековій сфері: ефективна модернізація сектору безпеки, розбудова потужної військової організації держави, спроможної дати відповідь на будь-які зовнішні чи внутрішні виклики.

У соціально-економічній сфері: встановлення соціоекономічної рівноваги суспільства, за якої мають місце усталена відповідність між економічною та соціальною сферами, узгодженість інтересів окремих людей з інтересами соціальних, етнічних, релігійних та демографічних груп і верств населення, у тому числі й з інтересами держави. Наведення ладу у сфері моралі та права. Зазначені заходи дозволять Україні оминати перешкоди, об які спіткнулася

більшість нових незалежних країн на шляху побудови справді «демократичної, соціальної, правової держави», як того вимагає чинна Конституція України (ст. 1).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Буткевич Б., Скумін А.* Чи повстане Україна / Б. Буткевич, А. Скумін // Українського тижня – 2013 – № 28.
2. *Михальченко Н.И.* Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? / Николай Иванович Михальченко. – К. : Институт социологии НАНУ, 2001. – 440 с.
3. *Гюсле В.* Практична філософія в сучасному світі / Вітторіо Гюсле. [пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка]. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
4. *Рябов С.Г.* Політологічна теорія держави / Рябов С.Г. – К. : Тандем, 1996. – 240 с.
5. *Чорний В.С.* Словник-довідник основних понять та категорій з філософсько-методологічних проблем військово-соціального управління / Віталій Сергійович Чорний. – К. : НАОУ, 2006. – 112 с.
6. *Симонія Н.А.* Эволюция восточных обществ. Синтез традиционного и современного / Нодари Александрович Симония. – М. : Наука, 1984. – 356 с.
7. *Манусевич О.Я.* Нариси з історії Польщі / О.Я. Манусевич. – К. : Радянська школа, 1954. – 451 с. – (Бібліотека вчителя).
8. *Muguet F. Khan.* The Story of the Pakistan Army / Muguet F. Khan. – Karachi, 1963. – 229 p.
9. *Мирский Г.И.* Роль армии в политической жизни стран «третьего мира» / Георгий Ильич Мирский. – М. : Наука, 1989. – 198 с.
10. *Каспрук В.* Хто є хто в Україні. Сучасний стан нашого суспільства в аналітичному розрізі / Каспрук В. // Час. – 1997. – 17 січня.
11. *Фукуяма Ф.* Нова епоха / Френсіс Фукуяма // День. – 2008. – 18 листопада.
12. *Присяжнюк А.* Виктор Сулов: «Украинские реформы – это пережитки сталинского менталитета» / Алла Присяжнюк // Главред. – 4 мая 2011. – Режим доступа до статті: <http://glavred.info/archive/2011/05/04/084750-0.html>.

Чорний В.С. Соціально-правові засади розвитку України на тлі історичного досвіду нових незалежних держав

У статті розглядаються особливості розвитку постколоніальних суспільств. У цьому контексті висновується, що український соціум потребує цілісної концепції модернізації усіх сфер життєдіяльності з урахуванням досвіду нових незалежних країн.

Ключові слова: нові незалежні країни, модернізація, постколоніальне суспільство, реформування, соціальна модель.

Черный В.С. Социально-правовые основы развития Украины на фоне исторического опыта новых независимых государств

В статье рассматриваются особенности развития постколониальных обществ. В этом контексте делается вывод, что украинскому социуму необходима целостная концепция модернизации всех сфер жизнедеятельности с учетом опыта новых независимых государств.

Ключевые слова: *новые независимые государства, модернизация, постколониальное общество, реформирование, социальная модель.*

Chornyi V.S. Social and legal principles of development of Ukraine based on historical experience of the new independent states

The features of development of postcolonial societies are considered in this article. It is concluded that Ukrainian society needs the holistic concept of modernization in all spheres of life based on the experience of newly independent states.

Keywords: *newly independent states, modernization, postcolonial society, reforming, social model.*

Стаття надійшла до редакції 02.07.2013.